

CARİ İŞLEMLER DENGESİ VE EKONOMİK BÜYÜME: OECD ÜLKELERİ İÇİN BİR ANALİZİ

Dr. Öğretim Üyesi Kurtuluş Bozkurt
Adnan Menderes Üniversitesi, Söke İşletme Fakültesi,
Ekonomi Bölümü, Söke/ Aydın, Türkiye.
e-mail: kurtiboz_48@hotmail.com

Dr. Öğretim Üyesi Aytaç Pekmezci
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fen Fakültesi,
İstatistik Bölümü, Kötekli/ Muğla, Türkiye.
e-mail: aytac0803@yahoo.com

Özet

Çalışmanın konusu cari açık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkidir. Çalışmanın temel amacı; ekonomik büyüme ve cari açık arasındaki ilişkinin hem teorik hem de ampirik olarak analiz edilmesidir. Çalışmada öncelikle konuyla ilgili literatür incelenmiş ve zaman serisi analiz yöntemi kullanılarak, ekonomik büyüme ve cari açık arasındaki ilişki ampirik olarak ölçülmüştür. Çalışmanın verileri Dünya Bankasının İstatistiki Veri Tabanlarından elde edilmiştir. 32 adet OECD ülkesi için 2005:1-2017:4 dönemini kapsayan bir zaman serisi oluşturulmuştur. Diğer taraftan Eşbütünleşme analizi uygulanmış ve sonuçlar analiz edilmiştir. Bütün bu analizler sonucunda, ekonomik büyüme ile cari açık arasında sadece 3ülke için uzun dönemli bir ilişkinin olduğu sunucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Cari Açık, Eşbütünleşme Analizi.

CURRENT ACCOUNT BALANCE AND ECONOMIC GROWTH: THE ANALYSES FOR OECD COUNTRIES

Abstract

The subject of the study is the relationship between economic growth and current account. The main purpose of the study, the relationship between economic growth and current account is to analyzed both theoretically and empirically. First; in this study, literature has been examined. Later the relationship between economic growth and current account empirically has been measured by time series analysis method. Data of study were obtained from World Bank Statistics Database. A data set has been created between the periods 2005:1-2017:4 for 32 OECD countries. On the other hand, Cointegration analysis was applied. Result of all these, it has been concluded that there has been a long term relation between economic growth and current account for only 3countries.

Key words: Economic Growth, Current Account, Cointegration Analyses.

3. Giriş:

Küreselleşme süreci ile birlikte özellikle son çeyrek asırdır iktisat literatüründe en çok tartışılan konulardan biri cari işlemler dengesizliklerinin makroekonomik değişkenler üzerindeki etkileri olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin küreselleşme sürecine entegrasyonu kapsamında uygulanan liberal ekonomi politikalarının ödemeler bilançosu üzerinden ekonomik büyüme süreçlerine etkileri iktisat literatüründe en tartışılan konulardan birisidir. Yine iktisadi krizleri açıklamaya çalışan ve 3. nesil kriz modelleri olarak tanımlanan teorik yaklaşımlar, cari işlemler dengesine oldukça büyük önem atfetmektedir (Üzümcü vd., 2015).

Cari işlemler dengesi ile ekonomik büyüme arasındaki eşbütünleşme ilişkisini inceleyen çalışmalara bakıldığında ise farklı örneklem, dönem ve yöntem kullanılarak uzun dönem için farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bazı çalışmaların uzun dönemde bir eşbütünleşme ilişkisi bulunduğu görülürken, bazı çalışmaların ise uzun dönemde her hangi bir eşbütünleşme ilişkisi tespit edemediği görülmektedir.

Diğer taraftan kısa dönem için yapılan nedensellik analizlerine bakıldığında ise bazı çalışmaların kısa dönemde cari açık ile ekonomik büyüme arasında tek ya da çift taraflı bir nedensellik ilişkisi tespit ettiği görülmektedir. Bununla birlikte söz konusu bu analizlerin kimisinde cari açıktan ekonomik büyümeye, kimisinde ise ekonomik büyümeden cari açığa doğru bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Buna karşın bazı çalışmalarda ise kısa dönem için herhangi bir nedensellik ilişkisinin tespit edilemediği görülmektedir.

Bu noktada çalışmamın temel amacı 2005:1-2017:4 dönemi kapsamında Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı ve sağlıklı verilere ulaşılabilen 32 OECD ülkesi için ekonomik büyüme ve cari açık arasındaki teorik ilişkinin ampirik olarak analiz edilmesidir. Bunun için zaman serisi analizleri kullanılarak OECD ülkeleri için ekonomik büyüme ve cari açık arasında her hangi bir eşbütünleşme ilişkisinin olup olmadığı analiz edilmiştir.

4. Literatür Taraması:

Literatüre bakıldığında ekonomik büyüme ve cari açık arasındaki ilişkinin farklı veri, örneklem, dönem ve yöntem kullanılarak test edildiği ve bu konuda çok sayıda çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Söz konusu çalışmalar, farklı örneklem ve dönemler için farklı uygulama sonuçlarına ulaşmıştır.

Ekonomik büyüme ve cari açık arasındaki ilişkiyi inceleyen ilgili çalışmalara ait ampirik literatür özeti Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Uygulamalı Literatür Özeti

Yazar/lar	Örneklem/ Dönem	Yöntem	Sonuç
Erkılıç (2006)	Türkiye/ 1980-2005	EKK ve VAR	Ekonomik büyüme oranından cari işlemler açığına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır.
Tunalı (2007)	Türkiye/ 1980-2006	Klasik Doğrusal Çoklu Regresyon Modeli ve VAR	Uzun dönemde cari açığın en önemli nedenlerinde birisi ekonomik büyümedir.
Erbaykal (2007)	Türkiye/ 1987-2016	Toda ve Yamamoto Nedensellik Analizi	Ekonomik büyüme cari açığın nedenidir ve cari açıktan ekonomik büyümeye doğru bir nedensellik vardır.
Telatar ve Terzi (2009)	Türkiye/ 1991-2005	Granger Nedensellik Testi ve VAR	Büyüme oranından cari işlemler dengesine doğru tek taraflı bir nedensellik vardır.

Yılmaz ve Akıncı (2011)	Türkiye/ 1980-2010	Granger Nedensellik Testi	GSYİH'dan cari işlemler dengesine doğru tek yönlü bir nedensellik vardır.
Kostakoğlu ve Dibo (2011)	Türkiye/ 1991-2010	VAR	Ekonomik büyüme cari açığı arttırmaktadır.
Sekmen ve Çalışır (2011)	Türkiye/ 1998-2009	ARDL	Ekonomik büyüme ve cari işlemler açığı arasında kısa dönemde pozitif bir ilişki vardır, uzun dönemde ise herhangi bir ilişki yoktur.
Yurdakul ve Uçar (2015)	Türkiye/ 1991-2014	Granger Nedensellik Testi ve VAR	Ekonomik büyüme ve cari işlemler açığı arasında herhangi bir eşbütünlük ilişkisi yoktur.
Şit ve Alancıoğlunu (2016)	Türkiye/ 1980-2014	VAR	GSYİH ile cari işlemler dengesi arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi vardır.
Erdoğan ve Acet (2016)	Türkiye/ 2003-2015	Granger Nedensellik Testi ve VAR	Ekonomik büyüme ile cari işlemler dengesi arasında iki taraflı bir nedensellik ilişkisi vardır.
Duman (2017)	Türkiye/ 2003-2017	VAR	Ekonomik büyüme ile cari işlemler dengesi arasında tek taraflı bir nedensellik ilişkisi vardır.
Uçak (2017)	Türkiye/ 1980-2015	Granger Nedensellik Testi ve VAR	Reel GSYH'dan cari dengeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.
Ersungur vd. (2017)	Türkiye/ 1998-2014	VAR	GSYİH ile cari işlemler dengesi arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır.
İslatince (2017)	Türkiye/ 2003-2016	ARDL	Cari açık hem kısa hem de uzun dönemde ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etki yaratmaktadır.

Kaynak: Yazarlar tarafından düzenlenmiştir.

5. Veri Seti, Yöntem ve Uygulama Sonuçları:

Bu çalışmanın amacı 32 OECD ülkesi arasından anlamlı bir model kurulan 9 ülke için Cari Açık (CA) ile kişi başına düşen milli gelir (KBGSYİH) değişkenlerinin ADF birim kök testi ile durağan olup olmadığını belirleyerek, Granger nedensellik analizi uygulamasıdır.

Söz konusu 32 ülke sırasıyla; Avusturalya, Avusturya, Belçika, Kanada, Şili, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Güney Kore, Letonya, Lüksemburg, Yeni Zelanda, Hollanda, Norveç, Portekiz, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, İngiltere ve ABD'dir.

Anlamlı bir model kurulabilen 9 ülke ise sırasıyla; Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, İrlanda Güney Kore, Letonya, İsviçre ve Türkiye'dir.

Daha sonra nedensellik ilişkisinin yönüne göre her bir ülke için söz konusu değişkenler arasında ilişki olup olmadığını anlamak için Johansen eşbütünlük testleri (λ_{max} ve λ_{trace}) uygulanmıştır. Çalışmada kullanılan veriler mevsimlik olarak 2005:Q1 – 2017:Q4 dönemine aittir. Veriler dünya bankasının resmi internet sayfasından (www.worldbank.org) alınmıştır. Analiz çalışmasında orijinal veriler kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan testlerde literatürde en çok tercih edilen $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyi kullanılmıştır. İlk etapta anlamlı bir model kurulan 9 ülkenin incelenen değişkenleri ADF Birim kök testi sonucu I(1) olan ülkelere uzun dönemli ilişki olup olmadığını anlamak için Johansen eşbütünleşme testi sonra da kısa dönemli ilişkinin olup olmadığını anlamak için Granger nedensellik analizi uygulanmıştır. En uygun gecikme uzunluğu seçiminde asimptotik olarak küçük örneklemelerde daha tutarlı sonuçlar veren SC kriteri kullanılmıştır (Lütkepohl, 1993).

Çalışmada kullanılacak değişkenlerin aynı dereceden durağan olup olmadığını belirlemek için literatürde en yaygın kullanılan birim kök testlerinden ADF testi uygulanmıştır. Analiz sonucu değişkenlerin hesaplanan test istatistiği değerleri Tablo 2’de verilmektedir.

Tablo 2. 9 Ülkeye Ait İncelenen Değişkenlerin ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Sıra	Ülkeler	Değişkenler	Düzye Hali	Birinci Fark	Durağanlık Derecesi
1	Avustralya	CA	-3,366482	-6,681643*	I(1)
		KBGSYİH	-2,846311	-7,04924*	I(1)
2	Belçika	CA	-4,440763*		I(0)
		KBGSYİH	-4,469764*		I(0)
3	Danimarka	CA	-2,058093	-9,951481*	I(1)
		KBGSYİH	-2,986543	-5,063922*	I(1)
4	Fransa	CA	-4,765989*		I(0)
		KBGSYİH	-3,884819*		I(0)
5	İrlanda	CA	-3,978784*		I(0)
		KBGSYİH	-2,823674	-8,620356*	I(1)
6	Kore	CA	-4,123911*		I(0)
		KBGSYİH	-4,804849*		I(0)
7	Letonya	CA	-1,49663	-5,195328*	I(1)
		KBGSYİH	-3,803992*		I(0)
8	İsviçre	CA	-4,042928*		I(0)
		KBGSYİH	-3,713452*		I(0)
9	Türkiye	CA	-2,318361	-5,825515*	I(1)
		KBGSYİH	-2,711104	-6,138804*	I(1)

Not: %5 anlamlılık düzeyine ve Sabit terim + Trend modele göre Eviews tarafından verilen kritik değerler; düzey seviye için (-3,500495) ve birinci fark için (-3,502373)’tür.

*: İlgili serilerin durağan olduğunu göstermektedir.

Ülkelere ait değişkenlerin hesaplanan test istatistiği değerleri tablo değerinden küçük olduğunda seriler durağandır ve birim köke sahip değildir. Tablo 2 incelendiğinde durağanlık dereceleri aynı olan 3 ülke (Avustralya, Danimarka ve Türkiye) belirlenen eşbütünleşme testlerinin şartlarına uyduğu için geriye kalan ülkeler analizden çıkartılmıştır. Bu ülkelere ait değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olup olmadığını anlamak için Johansen eşbütünleşme testine geçilmiştir.

Değişkenlerin aynı dereceden durağan I(1) oldukları bulunduğundan sonra uzun dönemli ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Johansen eşbütünleşme testi (λ_{max} ve λ_{trace}) uygulanmıştır. Bu test uygulamadan önce optimal lag uzunluğu SC bilgi kriterlerine göre ayrı ayrı belirlenmiştir. Sonra seçilen bilgi kriterine göre Johansen testi için en uygun model seçimi yapılmıştır. Belirlenen en uygun modele göre değişkenler arasında hesaplanan eşbütünleşme test istatistiğinin olasılık değerleri Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Aym Dereceden Durağan Ülkelere Ait Değişkenlerin Eşbütünleşme Test Sonuçları

Ülkeler	Lag Uzunluğu	Johansen Model	λ_{trace} (p)	λ_{max} (p)
Avustralya	1	2	0,155	0,3797
Danimarka	2	2	0,1073	0,0478*
Türkiye	1	2	0,026*	0,167

Not: SC Kriterine göre optimal lag uzunluğu için veri setimiz mevsimlik olduğundan maximum lag uzunluğu 8 alınmıştır.

*: İlgili serilerin aralarında uzun dönem ilişki olduğunu göstermektedir.

Johansen testlerinde λ_{trace} eşbütünleşik vektörlerin sayısını, λ_{max} eşbütünleşik vektörlerin anlamlılığını sınamaktadır. Hesaplanan test istatistik değerinin olasılık değeri 0,05’den küçük ise “değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi yoktur” şeklindeki H_0 hipotezi reddedilir.

Tablo 3 incelendiğinde λ_{max} testine göre Danimarka ve λ_{trace} testine göre Türkiye ülkelerinin hesaplanan test istatistik değerinin olasılık değeri 0,05’den küçük olduğundan H_0 hipotezi reddedildiği için değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğu görülmektedir. Uzun dönemli ilişki olduğu belirlenen ülkelere ait değişkenlerin bağımlı bağımsız diye sınıflandırılması yani aralarındaki kısa dönemli ilişkinin yönünü belirlemek için Granger nedensellik analizi uygulanmıştır. Analiz sonucu değişkenler arasında oluşan olasılık değerleri Tablo 4’de verilmektedir.

Tablo 4. Uzun Dönemli İlişki Olan Ülkelere Ait Değişkenlerin Granger Nedensellik Analiz Sonuçları

Ülkeler	Lag Uzunluğu	KBGSYİH → CA	CA → KBGSYİH
Danimarka	2	0,0192*	0,1091
Türkiye	1	0,0087*	0,2429

*: İlgili ülkelerin %5 anlamlılık düzeyine göre aralarındaki ilişkinin yönünü göstermektedir.

Ülkelere ait değişkenlerin Granger nedensellik olasılık değerleri 0,05 değerinden küçük olanlar için değişkenler arasında belirlenen yönde nedensellik ilişkisi yoktur şeklindeki H_0 hipotezi reddedilir. Yani incelenen ülkeye ait değişkenler arasında bir kısa dönemli ilişki olduğu söylenebilir. Tablo 3 incelendiğinde Danimarka ve Türkiye ülkelerinde GSYİH’den CA’ya doğru nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Ancak CA’dan KBGSYİH’ya doğru herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır. Yani tek yönlü ilişki bulunmuştur.

6. Sonuç:

Bu çalışmada OECD ülkelerinin Cari Açık (CA) ile kişi başına düşen milli gelir (KBGSYİH) arasındaki ilişki 2005:Q1 – 2017:Q4 yıllarını kapsayan mevsimlik verilere göre incelenmiştir. Değişkenler arasında uzun dönem ilişki olup olmadığı λ_{max} ve λ_{trace} testleriyle, kısa dönemli ilişki olup olmadığı Granger nedensellik analiziyle elde edilmiştir. Gelişmekte olan 32 ülke arasından incelenen değişkenler arasından anlamlı bir model kurulan sadece 9 ülke analize dâhil edilmiştir. Durağanlık dereceleri aynı olan 3 ülke (Avustralya, Danimarka ve Türkiye) belirlenen Johansen Eşbütünleşme testlerinin şartlarına uyduğu için analizden çıkartılmamıştır. Gecikme uzunluğu seçiminde SC kriteri kullanılarak Danimarka dışında en uygun gecikme uzunluğu 1 olarak tespit edilmiştir. Bu uzunluklar normal dağılıma sahip, otokorelasyon ve değişen varyans sorunu içermeyen en uygun gecikme uzunluğudur. Durağanlık dereceleri I(1) olan 3 ülkeden λ_{max} testine göre Danimarka ve λ_{trace} testine göre Türkiye ülkelerinin değişkenleri arasında uzun dönemli ilişki bulunmuştur. Uzun dönemli ilişki bulunan Danimarka ve Türkiye için yapılan Granger nedensellik analize göre kişi başına GSYİH’den cari açığa doğru kısa dönemli bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- Duman, Y. K. (2017). Türkiye’de Cari İşlemler Dengesi ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki, *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (FESA)*, 2, 4, 231-244.
- Erbaykal, E. (2007). Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Döviz Kuru Cari Açık Üzerinde etkili midir? Bir Nedensellik Analizi, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 6, 81-88.
- Erdoğan, S. ve Acet, H. (2016). Cari İşlemler Dengesi ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği (2003-2015), *The Journal of Academic Social Science Studies*, 51, 3, 539-548.
- Erkılıç, S. (2006), *Türkiye’de Cari Açığın Belirleyicileri*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara.
- Ersungur, Ş. M., Doru, Ö., ve Aslan, M. B. (2017). Türkiye’de GSYH ve Döviz Kuru Hareketlerinin Cari Denge Üzerindeki Etkisi: VAR Analizi Yaklaşımı, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 31, 3, 451-463.
- İslatince, H. (2017). The Relationship among Economic Growth, Current Account Deficit, Exchange Rates and Individual Loans in Turkey: The ARDL Approach, *Journal of Current Researches on Business and Economics*, 7, 2, 337-348.
- Kostakoğlu, S. F. ve Dibo, M. (2011). *Türkiye’de Cari Açık ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin VAR Yöntemi ile Analizi*, Anadolu International Conference in Economics II, 15-17 Haziran 2011, Eskişehir.
- Lütkepohl, H. (1993). *Introduction to Multiple Time Series Analysis*, Springer-Verlag, Berlin, 545.
- Üzümcü, N., Pekmezci, A. ve Bozkurt, K. (2015). *Cari İşlemler Dengesi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Bir Nedensellik Analizi*, 16. Uluslararası Ekonometri, Yöneylem Araştırması ve İstatistik Sempozyumu, Edirne/TÜRKİYE.
- Sekmen, F., ve Çalışır, M. (2011). Is There a Trade-Off Between Current Account Deficits and Economic Growth? The Case of Turkey, *International Research Journal of Finance and Economics*, 62, 166-172.
- Şit, M. ve Alancıoğlu, E. (2016). Türkiye’de Cari İşlemler Dengesi ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: VAR Analizi, *ASSAM Uluslararası Dergi*, 3, 5, 5-23.
- Telatar, O. M. ve Terzi, H. (2009). Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Cari İşlemler Dengesi İlişkisi, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23, 2, 119-134.
- Tunalı, Ç. B. (2007). Türkiye Cari İşlemleri Dengesi Sorunları, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 151-175.
- Uçak, S. (2017). Cari Denge ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Analizi, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 2, 107-140.
- Yılmaz, Ö. Ve Akıncı, M. (2011). İktisadi Büyüme ile Cari İşlemler Bilançosu Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 2, 363-377.
- Yurdakul, F. ve Uçar, B. (2015). The Relationship between Current Deficit and Economic Growth: An Empirical Study on Turkey, *Procedia Economics and Finance*, 26, 101-108.